

Ο λόγος στους συγγραφείς

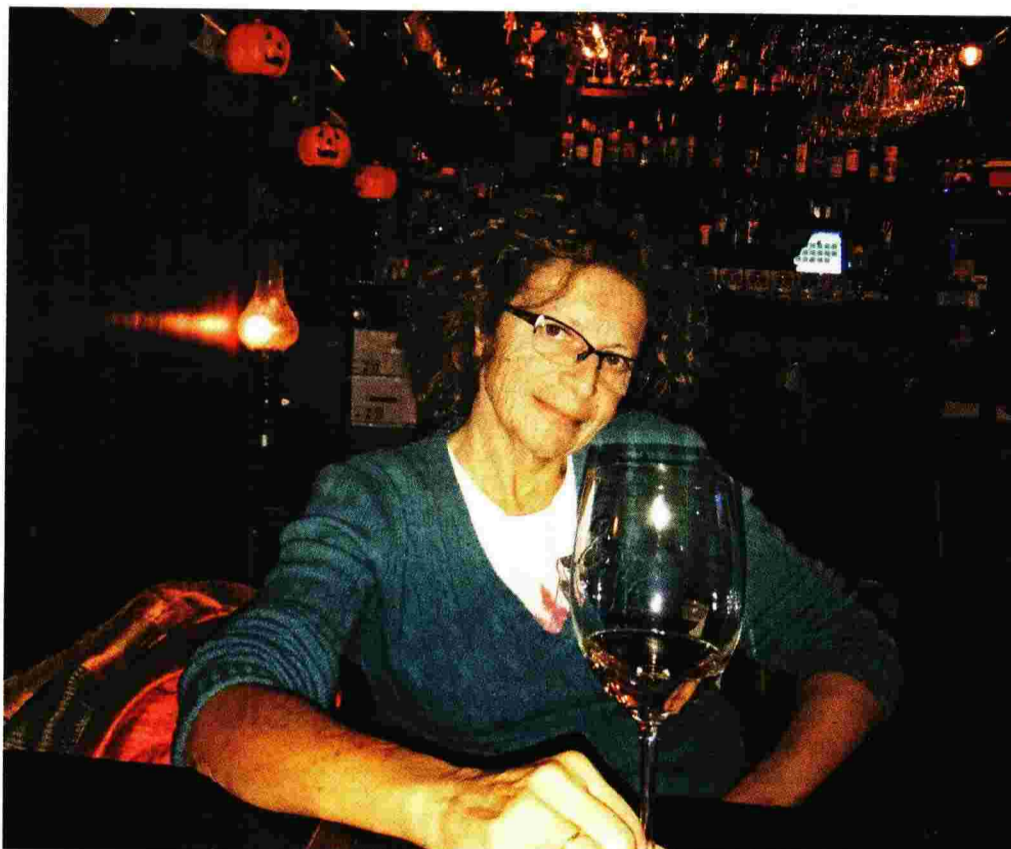

Tns **M. ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ**
mikela.loximatia@gmail.com

Πόσο ηθικό είναι το να κανιβαλίζεις τους συνανθρώπους σου;

Ο άνθρωπος, λέμε με καμάρι, διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους έμβριους οργανισμούς επειδή έχει συνείδηση. Γι' αυτό τα υπόλοιπα είδη τα θεωρούμε «κατώτερα» κι ας μην μπορούμε ακόμη να ορίσουμε με βεβαιότητα τι είναι «συνείδηση». Στα μυθιστορήματά της η Ελένη Γιαννακάκη επέμενε πάντα να εξετάζει το πώς η κουλτούρα μπορεί να τιθασεύσει ή απλώς να καμουφλάρει ενστικτώδεις και συχνά αρνητικές συμπεριφορές του ανθρώπου. Αυτή η αντιπαράθεση «φύσης» και «ανατροφής» («nature vs nurture») εξακολουθεί να την προβληματίζει. Και στο καινούργιο της μυθιστόρημα *Ρέκβιєм για μια Οκτάβια* (εκδ. Πατάκης) τραβά το σχοινί: δίνει πρωταγωνιστικό ρόλο και συνείδηση σε ένα χταπόδι και καταφέρνει να δει πιο καθαρά τον πρωτόγονο πυρήνα της ανθρωπίνης φύσης. Εικόνα καθόλου αισιόδοξη...

Αλλά γιατί προχώρησε σε αυτό το παιχνίδι η συγγραφέας μυθιστορημάτων όπως τα: *Περί ορέξεως και άλλων*

δεινών (2001), *Τα χερουβείμ της μοκέτας* (2006), *Σναφ* (2010), *Σκούρο γκρι σχεδόν μαύρο* (2016) - μυθιστορήματα που καταγράφουν συμπεριφορές ακραίας εγκληματικής ελευθεριότητας και νεοδαρβινικά ένστικτα

στος κόλπους της ελληνικής κοινωνίας; Η ίδια σημειώνει στο τέλος του βιβλίου ότι το χταπόδι είναι ένα εξελιγμένο ζώο που θεωρείται πολύ ευφυές: έχει τρεις καρδιές, 33.000 γονίδια - 10.000 περισσότερα από τον άνθρω-

πο- και είναι άκρως επιθετικός θηρευτής. Όπως εξηγεί στην «Εφ.Συν.»:

«Με εντυπωσίασε η φυσιολογία ή ακόμη και "ψυχολογία" του, όπως θα λέγαμε με όρους δικούς μας, που είναι σχετικά παρόμοια με αυτήν

του ανθρώπου. Επίσης το ότι η αναπαραγωγή είναι ο απώτερος "σκοπός" της ύπαρξής του, συνέπεια αποκλειστικά φυσιολογίας και χημείας. Το θηλυκό χταπόδι -εδώ η Οκτάβια- ουσιαστικά θυσιάζει τη ζωή του για να φέρει στον κόσμο τα παιδιά του και μετά την αναπαραγωγή είναι πια ένα άχρηστο κουβάρι από εκφυλισμένα κύτταρα που περιμένει να πεθάνει. Απ' αυτήν την άποψη το καινούργιο μου βιβλίο είναι μια υπαρξιακή κραυγή: η πανανθρώπινη και διαχρονική απορία για τη θέση μας σ' αυτόν τον πλανήτη, στο σύμπαν, στη ζωή. Γιατί βρισκόμαστε εδώ; Εξυπηρετεί κάποιον σκοπό η ύπαρξή μας ή μήπως είμαστε τυχαία πόνια της φύσης, εμείς όπως και όλα τα υπόλοιπα έμβια είδη;»

Γνωρίζουμε λίγα για το χταπόδι. Αλλά η Γιαννακάκη, με τη στοχαστική ματιά της στον σκοτεινό υποθαλάσσιο κόσμο, παρακολουθώντας τις ρευστές καταστάσεις και τα συμβολικά στιγμιότυπα από τον κύκλο της ζωής του, τις ενστικτώδεις αντιδράσεις του και τις

Η Ελένη Γιαννακάκη εκπλήσσει για ακόμα μία φορά καθώς με το καινούργιο μυθιστόρημά της «Ρέκβιєм για μια Οκτάβια» (εκδ. Πατάκης) προχωρά σε ένα οντολογικό σχόλιο για τη σημερινή πολιτική, κοινωνική, υπαρξιακή συνθήκη, δίνοντας τον λόγο σε ένα θηλυκό χταπόδι, έμβιο οργανισμό από τους εξυπνότερους, που ξεμπροστιάζει τα ανθρώπινα μέσα από ένα παιχνίδι αλληγοριών

Ελένη Γιαννακάκη: «Να αφήσεις πίσω σου κάτι χρήσιμο»

ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ μυθιστόρημα της Γιαννακάκη αναπτύσσεται σε δύο μέρη: τα προφανές, που καλύπτει τα δύο τρίτα του βιβλίου, και το λανθάνον. Το προφανές εστιάζει στη ζωή του χταποδιού και σε οτιδήποτε αυτή παραπέμπει. Το λανθάνον τα εγκιβωτίζει όλα. Διότι εδώ η συνθήκη του χταποδιού είναι (και) μια υπεκφυγή, ένα όνειρο, η αντανάκλαση της αγωνίας μιας μεσήλικης γυναίκας, της Ρέας, που καταφεύγει στη φαντασία για να βγάλει πέρα την εγκυμοσύνη της μέσα στα δεινά που την έχουν βρει τελευταία. Σε ένα δεύτερο επίπεδο λοιπόν το *Ρέκβιєм για μια Οκτάβια* είναι και μια αλληγορία της γυναικείας συνθήκης και του βάρους που έχουν επωμιστεί οι μανάδες να αρχίζουν αυτές τον καινούργιο κύκλο της ζωής και ειδικότερα στις δυτικές κοινωνίες να μεγαλώνουν «σωστά» τα παιδιά.

«Για οτιδήποτε δεν πάει καλά στη ζωή ενός παιδιού φταίει πάντα η μάνα!» σχολιάζει η συγγραφέας. «Οφείλει να είναι

πιστή στο καθήκον και δεν της επιτρέπονται παρεκτροπές, διότι θα έχουν αρνητική επίδραση στην ψυχολογία των παιδιών της. Η "παρεκτροπή" μπορεί να είναι οποιασδήποτε φύσης, πραγματική ή φανταστική, έμφυλη ή όχι. Αυτό το νόημα έχει η παρουσία του διεμφυλικού Ευκλείδη στον κύκλο ζωής του θηλυκού χταποδιού. Είναι μικρόσωμος, διαφορετικός από τον "μάτσο", θηριώδη Νέρωνα που τη γονιμοποιεί, αλλά κυρίως είναι μια ανάπαυλα στη ρουτινιάρικη καθημερινότητά της, ένας περισπασμός, που δεν έχει και τόσο σημασία αν προέρχεται από άντρα ή γυναίκα - άλλωστε στα χταπόδια το φύλο διαφοροποιείται αργότερα στη ζωή τους».

Η *Οκτάβια* συντονίζεται λοιπόν με τη συζήτηση για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου και την ελευθερία του σεξουαλικού προσανατολισμού, όπως και με την επίκαιρη συζήτηση για το πώς αντιμετωπίζουμε τα υπόλοιπα πλάσματα του πλανήτη. Η αλληγορία του χταποδιού επιτρέπει όμως και μια ευρύτερη κοινωνική ανάγνωση: π.χ. για τη συνθήκη ενός οργανισμού όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση με τα αυτόβουλα πλοκάμια της που λειτουργούν ανθρωποφαγικά δημιουργώντας εταιρους β' κατηγορίας

ή ενός οργανισμού όπως η ελληνική κοινωνία κατά τον 21ο αιώνα, με τα μέλη της που βιώνουν συνθήκες ακραίας επισφάλειας, ανισοτήτων ή αποκλεισμού.

Παρ' όλα αυτά, εδώ ο κύριος προβληματισμός της συγγραφέα είναι λιγότερο κοινωνικός απ' όσο σε προηγούμενα μυθιστορήματά της και περισσότερο οντολογικός. Κάτι που ίσως σχετίζεται και με το γεγονός ότι έγραψε το βιβλίο κατά τη διαμονή της στη Νιγηρία (2014-2019), όταν η ισλαμιστική οργάνωση Μπόκο Χαράμ ήταν παντοδύναμη και είχε επιδοθεί σε απαγωγές μαθητριών, προκειμένου να τις πουλά ως συζύγους και κυρίως μπρέρες.

Και επειδή η Ελένη Γιαννακάκη έχει διδάξει Νεοελληνική Λογοτεχνία στα Πανεπιστήμια της Κρήτης (1991-1993) και της Οξφόρδης (1997-2011) και έχει τιμηθεί με το βραβείο πρωτοεμφανιζόμενου συγγραφέα του «Διαβάζω» (2002), αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό το πέμπτο μυθιστόρημά της μπορεί να διαβαστεί και ως αλληγορία της ίδιας της συγγραφικής διαδικασίας: της ανάγκης για δημιουργία, αλλά και για αθανασία. Της ανάγκης του «να αφήσεις κάτι πίσω σου που να είναι ίσως χρήσιμο, που θα μπορούσε να "μιλήσει" και στις επόμενες γενιές».

σπάνιες ικανότητές του, αξιολογεί αλληγορικά τη φύση του και το παράδειγμά του. Και με τον αμφίσημο λόγο της ξεγυμνώνει την κοινωνία των ανθρώπων. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα οκτώ πλοκάμια του χταποδιού λειτουργούν αυτόνομα, το νευρικό τους σύστημα είναι αποκεντρωμένο, μπορεί να μιμείται το σχήμα άλλων θαλάσσιων ειδών και στα αρσενικά το τρίτο δεξιό πλοκάμι αποτελεί όργανο μεταφοράς σπέρματος, οπότε το χταπόδι συχνά γονιμοποιείται εξ αποστάσεως. Επίσης επιδίδεται σε κανιβαλισμό και σε περιόδους έλλειψης τροφής ή στρες μπορεί να φάει ακόμα και κάποια από τα πλοκάμια του.

Διαβάζοντας λοιπόν τις περιπέτειες της Οκτάβιας παρακολουθούμε κατ' αρχήν τα διάφορα στάδια του νόμου της ζούγκλας όπου επιβιώνει ο ισχυρότερος. Κάτι που ισχύει και στην ανθρώπινη συνθήκη: άγρια προσπάθεια για επιβίωση («έμφυτη και κατόπιν προικοδοτημένη πολιτισμικά»), αναπαραγωγή, τελική φθορά και κλείσιμο του κύκλου ενώ έχει ξεκινήσει ένας καινούργιος. Ετσι το μυθιστόρημα γίνεται και πολιτικό με την ευρύτερη έννοια. Διότι «το προσωπικό είναι πολιτικό», αλλά και διότι η επιβίωση (βιολογική, οικονομική, κοινωνική) συνεπάγεται μια διαρκή σύγκρουση ανάμεσα στο άτομο και σε ό,τι το περιβάλλει. Ειδικότερα η Ρεθεμνιώτισσα συγγραφέας, που από το 1981 κατοικεί εκτός Ελλάδας, σχολιάζει:

«Θα μπορούσε να το δει κανείς μεταξύ άλλων και ως αλληγορία των συνθηκών του δυτικού πολιτισμού και εν γένει του καπιταλισμού, που αναγκάζει το άτομο να δίνει μάχες καθημερινά και μάλιστα μάχες τις οποίες υπό άλλες συνθήκες θα θεωρούσε ηθικά ανεπίτρεπτες. Εδώ μπαίνει και το ζήτημα των ορίων της ηθικής το οποίο με απασχολεί και σε άλλα βιβλία μου και παραπέμπει, νομίζω, και σε ένα μεγάλο δίλημμα του σύγχρονου ανθρώπου: Πόσο ηθικό είναι το να ανταγωνίζεσαι και να κανιβαλίζεις τους συνανθρώπους σου ή άλλα μέλη του είδους σου με σκοπό τη δική σου επιβίωση, βιολογική και συναισθηματική ή οποιαδήποτε άλλη;»

